

# Marta Petreu dintr-o perspectivă gender

## Iunis MINCULETE

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte  
 “Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts  
 Personal e-mail: iunisminculete@yahoo.com

### *Marta Petreu from a Gender Perspective*

The poetry of Marta Petreu is one among few feminine voices who were actually heard, who stand out on the Romanian literary scene in the 80's. Her poetry is dynamic, strong, meaningful and rather feminist. She seems to anatomize her soul through her lyrics and thus her poetry is considered to be singular. The purpose of this work is to represent the poetry of Marta Petreu from a gender perspective.

Keywords: feminism, confessional poetry, virility of language, nerve, emotions.



Dimensiunea feminină a poeziei a reprezentat o latură a literaturii pe care critica și istoriografia literară au tratat-o cu o anumită rigiditate până către mijlocul secolului XX întrucât nu a avut niciodată un stabiliment bine înrădăcinat în cultura literaturii universale, dominată de figuri masculine. Acest fapt s-a datorat modului în care imaginea femeii a fost percepută în decursul istoriei, începând de la raționamentul că ar fi inferioară bărbatului și rezultând prin însăși privirea acesteia de educație. Începând cu mișcarea sufragetelor care a avut ca scop principal obținerea dreptului la vot pentru femei, a început emanciparea femeilor care după Primul Război Mondial au pătruns masiv pe piața muncii, au schimbat moda. Al doilea val feminist, cel din anii '60, a avut un caracter radical, promovat de Virginia Wolf prin eseu *A room of one's own* și de Simone de Beauvoir prin publicarea în 1949 a textului *Le Deuxieme Sexe* mișcarea feministă făcându-și astfel pe deplin debutul în Occident. Acest nou curent care pune în centrul ideologiei sale condiția socială și culturală a femeii a avut ecouri puternice și în literatura română odată cu anii '70 și '80 prin vocile Martei Petreu, Angelei Marinescu și Marianeii Marin, reușind să creeze o imagine clară în jurul ideii de femeie printr-un lirism agresiv, brutal. Foarte interesant este

tocmai faptul că acest sincronism literar s-a realizat în paralel cu modelul reprezentantelor poeziei feministe occidentale precum Sylvia Plath, Maya Angelou, Denise Levertov, Audre Lorde, Adrienne Rich.

Eul liric prezent în poeziile feminine este mai viu, mai puternic, mai direct, întrucât se dorea abolirea instanței patriarhale, dar mai ales avea ca scop o transpunere a conștiinței în poezie pentru a oferi societății o nouă viziune despre *statutul literar al femeii*. Miza liricii feministe este exact ieșirea din tiparele de reprezentare patriarhale inovând conceptul de *eu feminin*, un eu bazat pe experiențe autentice și nu pe preconcepții masculine/structuri patriarhale. Acest eu liric devine unul exacerbat prin potențarea sentimentelor, gândurilor, desprinzându-se astfel de canoanele literare clasice ale poeziei. Poezia feministă, în care regăsim atât duritate cât și sensibilitate eludează modelul sobru, concis, simplu al poeziei de tip patriarhal în care eul liric avea o instanță mai degrabă obiectivă și care reprezenta femeia într-un mod tradițional, etic ca mamă, soție, deci din punctul de vedere al statutului său.

De asemenea, la fel cum critica feministă a respins teoriile care considerau ideologia patriarhală ca fiind superioară, poezia de factură feministă „demontează subtil reprezentările patriarhale în sine”. Conceptele

de *gender* sunt considerate constructe culturale, întrucât ele, în fond, nu există. Inegalitatea de gen s-a format în timp datorită preconcepțiilor bărbaților vizând rolul femeii în societate. Datorită unor teorii misogine care implementau ideea de inferioritate a femeilor precum cea care admitea că femeia are creierul mai mic decât bărbatul s-a format această diferență culturală. De aceea, poezia a constituit pentru multe femei un univers de compensare, dar prin care să se facă auzite. Scriitoarele au făcut reale eforturi de a se transpune în corpul poetic, „de a scrie direct și deschis ca o femeie, din corpul și experiența ei, să ia experiența femeii în serios ca temă și sursă pentru artă”<sup>1</sup>. Ele au găsit în limbaj un mijloc de eliberare într-o manieră comprehensivă, prin care să destabilizeze conceptele riguroase, îndoctrinate despre femei, dar mai ales să demonstreze valoarea literară a unei poezii care are în centru dimensiunea confesivă feminină.

Ideologia acestei mișcări literare în Statele Unite și în Europa Occidentală se rezumă la importanța cunoașterii lumii interioare pe căi care să excludă preconcepțiile de reprezentare masculine și, mai ales, pe expunerea ei în versuri de o brutală natură confesivă. Mai mult decât atât, această mișcare feministă a constituit o reacție față de anumite situații din Occident, determinate de rasism și sexism. Poezia feministă este una confesivă, personală care tratează subiecte de ordin extrem-subiectiv (sinuciderea, tulburările psihice, sexualitatea) considerate tabu și care pe atunci erau ignorate sau încadrate în literatura *underground*. În Occident, o reprezentantă a acestui stil confesiv, lucid este considerată scriitoarea americană Anne Sexton, care, printr-o franchețe asumată scrie despre maternitate, adulter, avort și alte numeroase probleme ale femeilor de pretutindeni.

Marta Petreu constituie exponentul acestei doctrine în spațiul românesc, devenind o parte integrantă a întregii paradigme ce promova crearea unei poezii care să înglobeze spiritul feminist. Așa cum în partea occidentală au existat diferite motive care să declanșeze această *revoltă feministă*, în România această stare a fost asigurată de regimul politic existent, comunismul, care a restrâns considerabil libertatea de a scrie. Dacă studii întregi de filozofie, etică și literatură feministă ocupă astăzi biblioteci întregi în universitățile occidentale, alcătuind una dintre cele mai dinamice zone ale postmodernismului cultural, feminismul, la fel ca postmodernismul în sine, a avut ecouri târzii în spațiul românesc. Totuși, acest curent considerat de criticul Matei Călinescu o față a modernității a fost marcat de generația optzeciștilor, ale căror texte au fost suficient de „excentrice față de poeticile anterioare ca să anunțe tranziția către o nouă literatură”<sup>2</sup>. Eugen Simion conturează un profil al poeziei românești din acea perioadă, afirmând deschis că antologiile optzeciste „exprimă programatic poezia de tip biografic, un nou

pact cu realul, o poezie recuperatoare, ironică, pe scurt poezia postmodernistă”<sup>3</sup>Poezia Martei Petreu se înscrie în această paradigmă, chiar dacă urmează direcția neoexpresionistă caracterizată de o problematică etică și metafizică, agresivitate a limbajului care „duce la efecte de o concretețe halucinantă ținând de temele suferinței, abjecției, nebuniei și morții”<sup>4</sup>. Scriitoarele generației ‚80 reușesc să atingă un punct maxim de revoltă printr-un „proces de depoetizare, desolemnizare a universului început de vechea avangardă”<sup>5</sup>.

Lirica sa șochează prin acuratețea detaliilor și realizarea unor descrieri de ordin interior, cultivarea unei introspecții revelatoare, precisă, punctuală. Este cultivat un limbaj al sincerității care devine expresia suferinței, o suferință redată prin luciditate („Decembrie. Întuneric. Zăpadă dură/ murdară/ Peste carnea mea muritoare fără iluzii/ cade compactă noaptea lungă a lumii/ Da. Bezna lunii decembrie. Solitudinea. Gerul”). O particularitate a poeziei sale este reprezentată de „asumarea versului ca instrument de sfășiere iluminată”<sup>6</sup>, Marta Petreu având libertatea, curajul de a da glas fără rezerve unor lucruri dure („Oho! Eu m-am culcat/ în așternuturi străine pe pământ pe zăpadă. Am preacurvit/ A fost bine. Da/ A fost bine – îmi spun/ căci scrie în Carte ca fiecare femeie iubită să fie/ de trei ori în trei zile”. Ea reușește astfel să scrie o poezie de „înaltă fidelitate față de referent, de lumea reală”<sup>7</sup> aparținând registrului de tip biografic.

Modul de a „încerca să-ți transformi viața, viața ta, unică individuală, irepetabilă, în poezie, cu fiecare ungher al ei, cu fiecare ac de soare pe care le-ai văzut vreodată, în realitate sau în vis, cu fiecare gând și fiecare senzație”<sup>8</sup>, definește întru totul creația literară a Martei Petreu care prin fervoare, luciditate și inteligență a reușit să transforme durerea și experiențele personale limită în artă. Poezia ei este una confesivă și astfel prezența subiectivă, efectivă, se simte în întreaga sa operă, prin fiecare cuvânt, punct sau linie de pauză. Marta Petreu se redescoperă, se cunoaște cu fiecare vers scris, „iar adevărul nașterii de sine transcende suferința”, aș sublinia pe urmele lui Norman Manea. Prin tot acest ropot de versuri scriitoarele feministe au descoperit adevăratele nuanțe ale subconștientului feminin, redescoperindu-se pe ele ca femei. Pornind de la simțiri personale ce țin de particular au reușit să creeze o atitudine universală. Fiecare sentiment al ei, de durere, de înverșunare pare a fi topit în actul creației, poezia sa devenind „o vivisecție, nu o contemplație”<sup>9</sup> („Singură. Singură. Singură/ Eu stau ca un orb închisă în mine/ Mă doare – deci știu că sunt vie/ Ce frumusețe ce frumusețe feroce/ crește din singurătatea mea de femeie/ Ce libertate îmi dă astăzi timpul acesta roșu precum cerul la ceas rău de amurg/ Sunt singură. Stau în picioare. Pe picioare-mi duc greul/ Sunt numai o rană/ și ca o coloană mă sprijin pe mine” -).

„Feminitatea” relevată în aproape toate poemele sale

constă tocmai prin acea virilitate a discursului poetic, prin articularea detașată a unor cuvinte grele, dure, cu o forță covârșitoare. Acest fapt paradoxal relevă că poezia Martei Petreu, deși este una feminină, nu este fragilă, ci este controlată, puternică. Un alt paradox, care de altfel constituie tușa originală a poeziei sale, este reprezentat de o *obiectivizare subiectivă*. Sentimente, gânduri, senzații sunt redată dintr-o perspectivă obiectivă, deși poeta își analizează propriile sentimente prin critică și autocritică sau autoscopie. Subiectele abordate sunt de ordin subiectiv, însă modul prin care acesta este redat este unul obiectiv, plastic, aparent extern. Discursul confesiv este exprimat obiectiv și tocmai acest fapt conturează autenticitatea operei. Prin folosirea unui registru de cuvinte aparent comune, banale ea își construiește întregul univers interior, subiectiv („Sunt aici. Aici înot în apele insomniei/ Oho. Laptele ei fără fund uterul acesta enorm/ în care stau/ în care mă zbat din care râvnesc să mă nasc/ Soarele ei orbitor îmi explodează în creier” – *Capul Sfântului Ioan*, volumul *Poeme nerușinate*).

Ea se contemplă cu detașare, „propria-i existență devenind miezul unei experiențe poetice”<sup>10</sup>. Marta Petreu subminează limba simbolică masculină, oferindu-i valențe feministe. („Bărbații mei - de-o oră sau de ani / viii și morții la grămadă / bărbații mei da trupuri mirositoare asudate / sub care am scâncit din voluptate sau din politețe” – *Falanga*). Criticul Marin Mincu afirmă că „nu mai există deosebire între actantul feminin și cel masculin al discursului”<sup>11</sup>, întrucât ea a depășit limitele limbajului canonic, instituind unul nou, cel al unei subiectivități plastice, fruste. Totodată, Marta Petreu reușește într-un mod paradoxal să transforme actul sexual într-un act al creației, fapt ce denotă controlul său asupra unor registre, de multe ori, incomode, dar mai ales, că poezia ei nu este doar un simplu puseu de sinceritate trivială, ci un întreg proces de elaborare a coordonatei spirituale („Da. Scriu cu sânge. Cu sânge al meu. Si cu cerneala / ce curge lent - în loc de sperma - din trupurile voastre / noduroase / soldați ai mei pe care-i duc Dincolo” - *Falanga*).

Discursul este unul dur, agresiv, feminist, dar care de fapt ascunde un „orgoliu” care constă în a se lua pe sine ca exemplu negativ, disecându-se cu un bisturiu ascuțit, spre a-și arăta suferința, frustrarea, lipsa de speranță și eșecul. Nicolae Manolescu crede că „cea mai izbitoare trăsătură a poeziei Martei Petreu” (din *Aduceți verbele*, ca și din *Dimineța tinereilor doamne*, s.n.) nu se găsește la nici unul din poezii generației ei, acesta observând faptul că „introspecția lucidă, aproape clinică, adevărată incizie pe epiderma sentimentului; această jupuire necruțătoare, care lasă sufletul la vedere, palpitând și sângerând, o aseamănă pe poetă cu Angela Marinescu și cu americanca Sylvia Plath”<sup>12</sup>.

Lirismul său e unul rece dar subiectiv, sensibil pe alocuri („Cu o floare dacă mă atingi/ mă umplu de

clopot”), condus de diferitele măști ale scriitoarei. În ciclul *Verbele* se simte un fals iz feminist, numit de Ion Pop „un pigment de orgoliu feminin”<sup>13</sup>, condus de cinism și ironie: „Pe scaunul marilor stăpâni sunt azi/ prietenii mei, Bărbații”. O altă mască a sa este reprezentată de un puternic nihilism pe care îl afișează în unele din poeziile sale cu același limbaj brutal, impulsiv: „Suntem ai taă Domine. Cad din cer/ ca niște fulgi care latră/ câinii tăi. Ninge cu javre/ Urlă la stele boturi flamânde de câine/ Da. Suntem ai tai. Tata. Hulim în numele tau:/ făcă-se deci voia ta de călău”.

Ceea ce este interesant în lirica Martei Petreu este existența unei convenții care se creează între eul poetic și cititorul care nu mai poate să condamne, nu mai poate să blameze limbajul crud, frust, realist sau introducerea unei *perspective a nerușinării*, după cum ea însăși își numește un volum din anul 1993- *Poeme nerușinate*. Totul se derulează în poezia sa sub egida unei sincerități autentice, anticalofile, care declanșează, de fapt, admirația cititorului pentru punctarea atât de clară și pură a unor acțiuni indescriptibile. Într-unul din poemele sale apare întrebarea retorică „de cât orgoliu ar fi nevoie pentru ca ideile să devină senzații?”, însă, de cât orgoliu ar fi, de fapt, nevoie pentru ca ideile și senzațiile să devină cuvinte? O coordonată exponențială a poeziei Martei Petreu este naturalitatea sa. Ea construiește o lume poetică în care se reflectă spiritul, ideile, gândurile sale folosind cuvinte simple, dar care reușesc să materializeze simțirile omenești. Nicolae Manolescu conturează o descriere a stilului scriitoarei, pe care o consideră o prezență deosebită a mișcării opteciste, remarcând „o tăietura exactă și fină a frazei, ca o incizie chirurgicală, un lirism rece și intelectual ( În acest spațiu imaginația se descompune ca o zidărie/ Din acest punct noi suntem/ doar ambalaj exotic al amintirii?).

Radicalitatea discursului poetic însoțit de o „cerebralitate aspră”<sup>14</sup> conturează portretul unei conștiințe vii, pentru care existența proprie se contopește cu fiecare particulă a poeziei. Datorită acestei trăsături esențiale a liricii Martei Petreu, se pot observa și anumite pasaje de artă poetică („Ca aceste amintiri noduroase schiloade pe care/ zadarnic le avortez într-un așternut de hârtie/ Nu mai pot scrie: verbele lipesc de hârtie bucăți ude de creier”). De cele mai multe ori, poeziile de tip artă poetică se află sub semnul deznădăjduirii, al unei crize a limbajului. Acest concept mulat însă pe corpul de idei al Martei Petreu are un ecou mai puternic prin apelul la anumite cuvinte contondente.

Universul liric este de asemenea, poleit de tușe feminine care potențează întreaga experiență poetică de factură feministă: „Cu adevăr să vorbim/ despre lama de ras/ despre oglinda intactă/ despre raftul din baie:// Era târziu. Și eu mi-am scos sandalele pentru tine/ Era târziu./ Pentru tine mi-am scos rochia de



bumbac bleumarin/ pe care o pusesem tot pentru tine”. În tot discursul poetic se simte o intensă răzvrătire a scriitoarei împotriva lumii, a lui Dumnezeu, dar mai ales împotriva bărbaților față de care pare să aibă o atitudine detașată, în ciuda limbajului puternic folosit, acest aspect constituind un alt paradox al poeziei Martei Petreu. Simplul fapt că aceasta se raportează cu o anumită indiferență la actele *primitive* ale bărbaților, face ca textul poetic să aibă această *dualitate* de vervă-indiferență. Nicolae Manolescu afirma că „logica lirică a Martei Petreu stă pe un strat de senzualitate, elogiul creierului se aliază cu nostalgia cărnii și că sub aparenta claritate intelectuală versului, pulsează viscerele”<sup>15</sup>.

Un aspect al liricii Martei Petreu care frapază este constituit de prezența unor imagini absolut înșelătoare în literatura română. Ele reprezintă întregi pânze țesute de cuvinte care creează o nouă viziune asupra lumii, pornind de la sânge, un actant esențial al poeziei, în aparență banal („Cât despre mine vezi bine eu am ieșit din pielea mea/ eu am plecat eu sunt departe/ Jupuită de vie carnea mea taie acum depărtările/ despica noaptea de toamnă mânjește cu sânge zarea de/ dincolo”) până la forța divină („El îngerul meu a venit și mi-a spus:/ iată vremea este aproape-/ deci poți să-l prinzi pe Dumnezeu de-un picior/ de cizma lui dotată cu pinten/ de cizma lui de marochin împodobind pernițe de purpuri”).

Personajul Martei, care reprezintă un alter-ego al scriitoarei trăiește realități dure, de la cele mai cotidiene („Ea cunoaște foarte bine realitatea reală/ lumea aspră de șmirghel viața de zi cu zi”) până la cele cu substrat filozofic („Amuțite sunt marile lucrări ale facerii/ tăcute- lucrurile”), fapt ce dovedește multitudinea ariilor pe care le cuprind poemele sale.

Marta Petreu va rămâne o personalitate marcantă a generației optzeciste, care a reușit să dea glas unei anumite agresiuni inefabile, adică a reușit să dea o formă materială sentimentelor, trăirilor și ideilor și care s-a dat pe sine cu totul prin cuvinte creând o poezie confesivă. Această voce feminină, care în versuri devine gravă, te poartă printr-un periplu al unui întreg registru de sentimente și senzații și prin care o regăsești pe ea. „Confesiunea demistificantă, biografismul sever, cinismul cald al autolapidării toate acestea creează o lirică dinamică, singulară, feministă. Poezia Martei Petreu constituie o emblemă a mișcării feministe în spațiul românesc aducând un suflu nou literaturii române prin virilitatea limbajului, prin verva sa sinceră, dar obiectivă.

Note:

1. Adrienne Rich, *Blood, Bread, and Poetry*, 1986.
2. Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, București, Ed. Humanitas, 1999, p.144.
3. Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, IV, București, Ed. Cartea Românească, 1989, p. 571
4. Mircea Cărtărescu, *op.cit.*, p.164.
5. Eugen Simion, *op.cit.*, p. 571.
6. Mircea A. Diaconu, *Atelierele poeziei*, București, Ed. Ideea Europeană, 2005, p.79.
7. Mircea Cărtărescu, *Realismul poeziei tinere*, în România literară, 23 IV 1987.
8. Eugen Simion, *op.cit.*, 1989, p.569.
9. *Ibidem*, p. 574.
10. Mircea A. Diaconu, *op.cit.*, p.79
11. Mincu, Marin, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*, Constanța, Pontica, 2010.
12. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române – 5 secole de literatură*, Pitești, Ed, Paralela 45, 2008, p. 1332.
13. Ion Pop, *Lectii de vivisectie in oglindă*, în Vatra, nr. 5, 1999.
14. Eugen Simion, *op. cit.*, p. 570.
15. Nicolae Manolescu, *op. cit.*, p. 1334.

Bibliography:

Volume:

- Azadeh Mehrpouyan, Seyedeh Samereh Abbasnezhad Banehmir *Feminism and feminine culture in modern women writers' works: with special reference to Anne Sexton and Audre Lorde*, Procedia - Social and Behavioral Sciences 158 ( 2014 ) 199 – 205
- Cărtărescu, Mircea: *Postmodernismul românesc*, București, Ed. Humanitas, 1999.
- Diaconu, A. Mircea, *Atelierele poeziei*, București, Ed. Ideea Europeană, 2005
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române- 5 secole de literatură*, Pitești, Ed, Paralela 45, 2008.
- Mincu, Marin, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*, București, Ed. Pontica, 2007.
- Rich, Adrienne, *Blood, Bread, and Poetry: Selected Prose*, 1986 în volumul
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, IV, București, Ed. Cartea Românească, 1989.

Publicații:

- Cărtărescu, Mircea, *Realismul poeziei tinere*, România literară, 23 IV 1987.
- Pop, Ion, *Lectii de vivisectie in oglinda in Vatra*, nr. 5, 1999.